

a připojil rejstříky usnadňující praktické užívání Historie. Iniciátorského postavení Jungmannova v oblasti literární bibliografie byli si vědomi i další pracovníci v tomto oboru. V souvislosti s Kábrtovou prací zaslouží si zmínky zejména knihovnik pražské univerzitní knihovny Ignác Jan Hanuš, autor Dodavků a doplňků k Jungmannově Historii literatury české (1869 až 1871) a díla Quellenkunde und Bibliographie der böhmisch-slovenischen Literaturgeschichte vom Jahre 1348—1868 (Praha 1868), které Kábrt cituje a z něhož jistě vytěžil nejen údaje a podnět. V soulase se svou koncepcí mohl z Hanušovy knihy použít ještě některých odkazů na prameny, třeba na opisy Oldřicha Kříže z Telče.

Vidíme-li v Kábrtově knize — snad v rozporu s titulem knihy i autorovým záměrem — pouze vypsání prehistorie české bibliografie, musíme uznat, že materiál je shromážděn s velkou péčí a svědomitostí. Někde ovšem bylo by třeba tento materiál poněkud jinak literárněhistoricky vykládat. Tak např. není správné, že by „celá řada vysloveně lidových tisků (různé kroniky a příkladné historie, Meluziny, Život Ezopův, Markolt a Salamoun a jiné podobné tisky)“ vycházela „zejména z dílny Konáčovy a Günterovy“ (str. 85—86). Nelze také prohlásit Šimona Lomnického z Budče za „nejplodnějšího prozaického spisovatele Velešlavínovy skupiny“ (str. 94). Filozofský život Lomnického není „převodem“ spisu Diogena Laertského (str. 94—95), ale úpravou Burleyova díla De vita et moribus philosophorum et poetarum; kromě toho kniha Lomnického vyšla r. 1595, nikoli r. 1591, jak chybně podle Jungmannovy hypotézy (vycházející ze Zlobického) uvádí Kábrt (str. 94). Marginální odkazy na literaturu, jež autor zjišťuje u V. Sturma a J. Stelcara Zeletavského, nacházíme i v jiných předbělohorských spisech, např. v některých knihách vyšlých z tiskárny Veleslavínovy.

Jiří Kábrt má nepochybně velmi dobré předpoklady k tomu, aby v započaté práci pokračoval. V době pobělohorské bude se moci opřít zejména o Koniášův Klíč a Balbínovo dílo Bohemia docta. I když ani zde nepůjde o bibliografické prameny v pravém slova smyslu, přece jsou to díla, která byla základem a východiskem skutečné bibliografie novodobé.

Milan Kopecký

Josef Knap, **Umělcové na pouti**. České divadelní společnosti v 19. století (Praha 1961, Orbis, 258 stran, 27 obraz. příloh).

Josef Knap, autor monografie o divadelnickém rodu Zöllnerů, vzal na sebe tentokrát úkol zvláště obtížný: líčí ve své nové knize dějiny českého kočovného divadla v druhé polovině 19. století, a získává si tak zásluhu o zachování obrazu důležitého a zajímavého odvětví naší divadelní kultury. Na základě bohatého materiálu — jehož pečlivě shromáždění a utřídění už samo o sobě hrdí respekt — líčí vlastně vývoj celého mimopražského divadelnictví uvedeného období, všimaje si přitom i scén na pražských předměstích. Ústředními body svého výkladu učinil autor nejdůležitější osobnosti a herecké společnosti našeho kočovného divadelnictví. Osvětluje vývoj a význam našeho putovního divadla v době J. A. Prokopa, Pavla Švandy ze Semčic a Vendelína Budila, a přesvědčivě ukazuje nejen charakteristické znaky, přednosti a nedostatky divadelního dění těchto období, ale i jejich specifické podmínky, jakož i cíle, které si divadlo v různé době kladlo. Za zvláště cenné a zdařilé pokládám partie o Pavlu Švandovi, divadelníkovi, který měl velký význam pro rozvoj českého divadla vůbec a divadelního života brněnského především. Knap si všimá podrobně Švandovy úlohy v brněnském divadle, kde v osmdesátých letech vytvořil Pavel Švanda scénu, soutěžící svou úrovní s pražským Národním divadlem. Sleduje i herecký růst mladé dvojice Eduarda Vojana a Hany Kubešové (Kvapilové), kteří byli v Brně umělecky vychovávaní jednak Pavlem Švandou a jeho ženou, herečkou Eliškou Peškovou, jednak brněnským kritikem, básníkem a romanopiscem Josefem Mehrautem. Je třeba po právu ocenit, že Knap dovede sledovat dění divadelní v širších souvislostech společensko-národních a kulturních, a postihuje tak přesvědčivě hluboký význam divadelního dění pro náš národní rozvoj. Přitom — jakkoli vysoko vyzdvihuje zásluhu významných divadelníků — Knap nikterak neidealizuje divadelní poměry českého venkova 19. století. Mnohé stránky jeho knihy jsou až ořesným, zároveň však zcela věcným líčením nejen trudných poměrů sociálních, ale i vědeckých, v nichž kočovné divadelnictví leckdy spíše živořilo, než žilo. Jako u knihy o Zöllnerových je třeba i zde zmínit se o tom, že Knapova kniha má nemalou hodnotu beletristickou, která by zajisté přispěla

k upoutání značného čtenářského zájmu, kdyby tomu nebránil neúměrně malý náklad díla. Velmi hodnotné jsou i obrazové přílohy, skoro vesměs dobové fotografie.

Knapova kniha je cenným příspěvkem k poznání naší divadelní minulosti. Svou materiálovou bohatostí i metodicky účelným zpracováním prospěje naší divadelní vědě při přípravě velkých dějin českého divadla, chystaných Čs. akademií věd.

Dušan Jeřábek

Anton Popovič, **Ruská literatura na Slovensku v letech 1863—1875** (SAV, Bratislava 1961, 151 stran).

Kniha mladého slovenského badatele Antona Popoviče je věnována slovensko-ruským literárním vztahům v období existence Matice slovenské. Výběr tohoto časového úseku není náhodný. Autor zachycuje období, kdy po porážce Bachova absolutismu nastává uvolnění i na Slovensku, jež se r. 1863 projevilo založením spolku Matica slovenská. I když se činnost Matice slovenské mohla rozvíjet jen po dobu dvanácti let (r. 1875 byla uherskými úřady zrušena), znamenala významnou etapu v národně uvědomovacím procesu Slovenska, především ve formování jeho poměru k ostatním slovanským národům.

Této problematice si Popovič všimá v kapitole *Slovenská idea a rusofilstvo slovenskej spoločnosti*. Uvádí ji stručným přehledem vývoje a formování vztahu slovenské společnosti k ostatním Slovanům od doby osvícenské po léta šedesátá. Za hlavní problematiku slovenské myšlenky v letech matičních označuje Popovič poměr Slovenska k polsko-ruskému antagonismu, jehož výrazem bylo polské povstání proti Rusku v letech 1863—1865. Na rozdíl od českých zemí, kde se v té době projevovaly zvláště u českých demokratů sympatie k potlačovanému polskému národu, převážovala na Slovensku tendence pruská, podporovaná především ze strany slovenských konzervativců, kteří byli v úzkých stycích s ruskými slavjanofily. Za jednu z výjimek označuje Popovič Palárikovu koncepci demokratického pojetí slovanské myšlenky, která ve slovenském prostředí nenašla pochopení, měla však úzký vztah k českým demokratickým vrstvám. Rozdílné stanovisko k rusko-polské otázce vyvolalo dokonce polemiku mezi Národními listy a Pešťbudínskými vědomostmi. Autor upozorňuje i na rozpory ve slovenské společnosti, kde se především v lidových vrstvách našla řada dobrovolníků, kteří šli pomáhat Polákům se zbraní v ruce. Na problematice vztahu k rusko-polskému sporu dokládá Popovič i rozdílnost v chápání slovanské myšlenky mezi liberálními a konzervativními kruhy na Slovensku. Zatím co liberální vrstvy zastávaly diferenciální stanovisko v pojetí mezislovanských vztahů v duchu českých demokratů a s obavami sledovaly panrusistickou politiku ruské vlády, stáli konzervativci na stanovisku integračním, podporovaném vírou v dobrého baťušku cara. V polsko-ruském sporu proto viděli dobrodružnou akci polské šlechty, která chce za pomoci Anglie oslabit Rusko a tím současně posilnit pozici Německa. Odsuzovali rovněž sblížení Poláků s Maďary a kolaborování polské emigrace s Turky, což považuje Popovič za největší překážku v kritickém zhodnocení celé situace.

Rozpory mezi slovenskými konzervativci a demokraty dokumentuje autor i na poměru k etnografické výstavě a slovanskému sjezdu v Moskvě r. 1867, jehož se zúčastnili neoficiálně zástupci konzervativní části slovenské inteligence. Ti také přijali za svůj kulturní program základní koncepci sjezdu — zásadu mezislovanské jednoty národní, kulturní i literární. Pokrokové vrstvy slovenské společnosti nepřipisovaly sjezdu zvláštní význam pro řešení slovanské otázky; účast slovenských konzervativců v Moskvě hodnotili společně s českými demokraty negativně. Rozpory ve slovenské společnosti se ještě prohloubily po vytvoření tzv. Nové školy r. 1868, která vystoupila s požadavkem politické rovnoprávnosti všech národností a která východisko vídeňského absolutismu viděla ve sblížení s Maďary, hlavně s demokratickými kruhy. Naproti tomu Stará škola svou nekritickou rusofilskou orientací nezměnila ani po tzv. rakousko-uherském vyrovnání r. 1867 a za svou hlavní koncepci pokládala nadále „slovanské sjednocení“. Představitelé Nové školy zastávali v poměru k Rusku mnohem kritičtější stanovisko — především carismus neidealizovali. Oni první také upozornili na příklad ruských revolučních demokratů. A. Popovič zvláště zdůrazňuje přínos Kevelův, který vystoupil kriticky proti reakční slavjanofilské politice konzervativců. Autor sleduje i vztah Nové školy k Čechům. Její představitelé např. kladně hodnotili kritický postoj Mladochěch k ruskému panslavismu, kritizovali však poměr Staročechů ke Slovákům, který se řídil podle jejich politiky s Maďary. Zvláště ostře vystupovala Nová škola proti tzv. „českému panslavismu“. Ze všech těchto okolností vyplývala jistá nedůvěra představitelů Mladé školy ke spolupráci nejen s Čechy, ale i se Slovany vůbec.